

Etický kodex výzkumných pracovníků a pracovníc Ústavu pro českou literaturu AV ČR

Při vypracování Etického kodexu výzkumných pracovníků a pracovníc Ústavu pro českou literaturu AV ČR (ÚČL) byly použity následující materiály:

- *Etický kodex výzkumných pracovníků v Akademii věd ČR; 16. 12. 2014*
- *Etický rámec výzkumu, usnesení vlády České republiky ze dne 17. srpna 2005 č. 1005*
- *Evropská charta pro výzkumné pracovníky, 2005/251/ES, Úřední věstník Evropské unie ze dne 22. března 2005*
- *Evropský kodex integrity výzkumu. Revidované vydání, 2017*
- *Etický kodex Filosofického ústavu AV ČR. 2021*
- *Etický kodex České asociace orální historie, 2019*

Vzdělanost, kultura a vědecky podložené poznání patří k základním pilířům současné společnosti. Důvěra ve vědu je založena na důvěře v poctivost výzkumných pracovníků a pracovníc při získávání nových poznatků. Věda musí zůstat hodnověrná, proto je nezbytné, aby se badatelé a badatelky ve své práci řídili základními mravními principy, zejména poctivostí a čestností. Etický kodex výzkumných pracovníků a pracovníc Ústavu pro českou literaturu AV ČR shrnuje v bodech I.–V. rámcové zásady dobrého chování ve vědě a podporuje tak upevňování žádoucích mravních standardů v akademickém výzkumu – a to se speciálním ohledem na specifika humanitních věd, zejména pak vědy literární. ÚČL plně akceptuje zásady stanovené Etickým kodexem výzkumných pracovníků v Akademii věd ČR, které jsou přítomným dokumentem specifikovány v podmínkách vědních oborů, v nichž pracoviště působí. Zaměstnanci ÚČL jsou povinni se jimi ve své činnosti řídit.

I.

Obecné zásady

Výzkumné pracovnice a výzkumní pracovníci:

- a) se při své práci řídí základními mravními principy a zásadami uvedenými v tomto kodexu;
- b) nepřipustí, aby došlo ke střetu zájmu vyplývajícího z jejich postavení na pracovišti a s ním související činnosti a jejich soukromého zájmu;

- c) věnují se prováděnému výzkumu s plným pracovním i osobním nasazením; úhrn smluvních pracovních úvazků jednoho pracovníka či pracovnice zpravidla nepřekročí u všech zaměstnavatelů 1,5násobek pracovního úvazku;
- d) vyžaduje od svých spolupracovníků chování, které je v souladu s těmito zásadami;
- e) neobhajují a nekryjí chování, které je v rozporu se zásadami uvedenými v tomto kodexu, a to ani poukazováním na nutnou poslušnost či loajalitu; případné prohřešky ve výzkumné práci oznámí příslušným autoritám či dají podnět k jejich přezkoumání Etické komisi ÚČL;
- f) považují vědu za integrální součást kultury a základ inovací, hájí ji proti jejímu možnému zpochybnování a kladou si otázku po společenské relevanci svého výzkumu;
- g) vystupují proti neetickému a nevhodnému užití vědeckých poznatků;
- h) rozšiřují a prohlubují své znalosti a usilují o zlepšení svých odborných schopností;
- ch) zachovávají kritický postoj k vlastním poznatkům a výsledkům i k výsledkům svých spolupracovníků a spolupracovnic a jsou přístupní diskusi a věcným argumentům;
- i) obhajují svobodu vědeckého myšlení, vyjadřování, výměny názorů a informací;
- j) odmítají užívání nevědeckých a diskriminačních přístupů ve vědě;
- k) dodržují principy nestrannosti a nezávislosti na ideologických a politických tlacích a na zájmech nátlakových skupin;
- l) uznávají a šíří zásady spolehlivé, důvěryhodné vědecké práce a odmítají jakoukoli vědeckou nepoctivost a porušení zásad uvedených v tomto kodexu.

II.

Zásady výzkumné práce

Výzkumné pracovnice a výzkumní pracovníci:

- a) zaměřují svůj výzkum na rozšíření hranic vědeckého poznání a dbají na to, aby jeho prakticky využitelné výsledky sloužily ku prospěchu společnosti;
- b) provádí výzkum tak, aby neohrozili společnost, kulturní hodnoty a minimalizovali dopad výzkumu na životní prostředí;
- c) při získávání, výběru a hodnocení dat vycházejí z obecných zásad (čl. I) při respektování specifiky své disciplíny;
- d) odpovídají za přesnost a objektivitu jimi prováděného výzkumu a uvědomují si meze použitých metod zkoumání;
- e) pokud vyvstanou eticky sporné otázky během řešení výzkumného projektu, konzultují jejich řešení s Etickou komisí ÚČL, která v odůvodněných případech vydá stanovisko;

- f) při zveřejňování poznatků a výsledků k určitému problému odpovídají za jejich úplnost a ověřitelnost a nezkresleně je interpretují;
- g) v případě výzkumu zahrnujícího lidské subjekty (v humanitních a společenských vědách se jím rozumí zejména výzkumy, které se skládají z otázek pro konkrétní skupinu lidí, metodika průzkumu zahrnuje zejména dotazníky, rozhovory, pozorování) dbají o to, aby nedošlo k jejich újmě, zejména v oblasti ochrany jejich práv a soukromí; pokud to okolnosti nevyklučují, je žádoucí, aby zkoumané subjekty vyjádřily s výzkumem, který je zahrnuje, svůj svobodný a informovaný souhlas, aby byla jejich účast na výzkumu dobrovolná a aby bylo respektováno jejich právo kdykoli z něj odstoupit a seznámit se s jeho výsledky;
- h) po zveřejnění uchovávají primární data a dokumentaci všech podstatných výsledků po dobu obvyklou v příslušné disciplíně, pokud tomu nebrání jiné závazky či předpisy.
- ch) odpovídají za účelné, efektivní a hospodárné využívání prostředků na výzkum a neduplikují výzkum provedený jinde, pokud není potřebný k ověření, doplnění či porovnání výsledků.

III.

Zásady zveřejňování poznatků a výsledků

Výzkumné pracovnice a výzkumní pracovníci:

- a) uvádějí adekvátní formou své kolegy/kolegyně jako autory/autorky nebo spoluautory/spoluautorky publikací, pokud tvůrčím způsobem přispěli k jejich vzniku, např. k návrhu studií a k jejich provedení, k analýze, interpretaci, teoretickému zpracování či modelování dat nebo k sepsání publikace, a pokud se spoluautorstvím souhlasí;
- b) v publikaci reflektují vědecký přínos svých předchůdců/předchůdkyň a kolegů/kolegyně ke zkoumanému problému, na jehož zkoumání v těchto pracích přímo navazují, a při citaci nálezů a poznatků jiných autorů/autorek uvádějí zřetelný odkaz na příslušný zdroj; nepomíjí při tom ani podstatné práce, které nejsou v souladu s jejich vlastními výsledky a závěry;
- d) objeví-li ve své publikaci významnou chybu, podniknou odpovídající kroky k její nápravě, např. dají vytisknout errata nebo jinou opravu;
- e) nedělí zbytečně výsledky a poznatky do více publikací, aby si uměle zvýšili počet prací; v případě, že jejich práce v celku či částečně vychází z textů již dříve publikovaných, uvedou tuto skutečnost v poznámkovém aparátu či ediční poznámce dané publikace;
- f) nepublikují eticky pochybným způsobem a nevyužívají eticky pochybných publikačních platforem;

- g) nezříkají se etické odpovědnosti za zveřejňované informace a výsledky svého výzkumu;
- h) publikují s cílem předat výsledky výzkumu a své poznatky odborné veřejnosti, ne pouze za účelem vykázáni prací jako vědeckých výstupů.

IV.

Zásady chování ke studentům/studentkám a spolupracovníkům/spolupracovnicím

Výzkumné pracovnice a výzkumní pracovníci:

- a) studenty/studentky a spolupracovníky/spolupracovnice přijímají do týmu na základě odbornosti a jejich intelektuálních, etických a osobnostních charakteristik;
- b) při vedení výzkumných týmů dbají na korektnost a otevřenost ve vzájemné komunikaci; vystříhají se autokratických metod řízení a jednání vykazujícího znaky šikany, bossingu, mobbingu apod.;
- c) posuzují své studenty/studentky a spolupracovníky/spolupracovnice na základě dosažených výsledků a chovají se k nim spravedlivě; nevyžadují od nich činnosti, které patří k jejich vlastním povinnostem, a nekladou na ně požadavky nepřiměřené jejich schopnostem a možnostem;
- d) předávají jim slovem i osobním příkladem své znalosti, dovednosti a zásady dobrého chování ve vědě;
- e) pokud se věnují vedení studujících, rozvíjejí jejich nezávislé, kritické myšlení a zodpovědný přístup k práci a respektují jejich právo na svobodné vyjádření názorů na výzkum;
- f) podporují kvalifikační růst studentů/studentek a podřízených výzkumných pracovníků/pracovnic i jejich badatelskou a publikační aktivitu a mezinárodní kontakty a uvádějí je mezi autory/autorkami publikace, pokud k jejímu vzniku tvořivě přispěli;
- g) vyvozují důsledky z případného neetického chování svých spolupracovníků/spolupracovnic.

V.

Zásady pro posuzovatelskou, hodnotící, oponentskou a expertní činnost

Výzkumné pracovnice a výzkumní pracovníci:

- a) jsou si plně vědomi svých závazků k výzkumné obci a v rámci svých možností se podílejí na přípravě odborných posudků, recenzí a hodnocení;
- b) provádí jim zadanou posuzovatelskou nebo jinou hodnotící činnost osobně;

- c) chrání duševní vlastnictví autorů/autorek posuzovaných rukopisů, návrhů projektů a zpráv; nepoužívají údaje obsažené v hodnocených podkladech k jinému účelu než k vypracování odborného posudku a neposkytují je třetí osobě;
- d) neprodlužují záměrně hodnocení posuzované práce, aby dosáhli vlastních výhod či výhod pro třetí osobu;
- e) odmítnou vypracovat odborné stanovisko, jehož závěry by mohly být ovlivněny jejich osobním zájmem, nebo na tuto skutečnost předem jasně upozorní; vystříhají se i dalších vědomých střetů zájmu;
- f) expertní stanoviska vyhotovují zodpovědně a pouze z oblasti svého oboru a nepodléhají případným vnějším tlakům, které by mohly ovlivnit vyznění tohoto stanoviska;
- g) při hodnotitelských a oponentních řízeních vycházejí z objektivních kritérií, dodržují pravidla zadavatele a vyžadují totéž od ostatních účastníků jednání.

VI.

Postup při řešení případů porušování zásad správného chování ve vědecko-výzkumné práci

Za jednání neslučitelné se zásadami etického chování ve vědě se považují zejména: podvod, podvrh, plagiátorství, falšování, zkreslování, záměrný klam a zcizení, a to v kterékoli fázi procesu vědecko-výzkumné práce od záměru až ke zveřejnění výsledků.

Možné porušení zásad správného jednání ve vědě se řeší:

- a) přímo na úrovni organizační struktury ÚČL, a to vždy o jeden stupeň vyšším, než ve kterém se spory vyskytly; prostřednictvím institutu ombudsmana, prostřednictvím Etické komise ÚČL, která může případně ustanovit specializovaná grémia;
- b) v Komisi pro etiku vědecké práce AV ČR, pokud je řešení nad rámec kompetencí pracoviště AV ČR nebo pokud účastníci sporu nejsou spokojeni se závěry přijatými na pracovišti;
- c) v součinnosti všech zúčastněných stran, přičemž se dbá na nejvyšší možnou ochranu soukromí. Závěry řešení musí být oznámeny všem zúčastněným a obsahovat opatření vedoucí k nápravě, pokud je porušení etiky vědecké práce zjištěno. Při tom lze v odůvodněných případech využít ustanovení čl. 65 Stanov AV ČR, popř. zákoníku práce.
- d) všechny orgány ÚČL zapojené do řešení případů porušení etických zásad během šetření chrání práva osob, které pochybení oznámily, a zajistí, aby nebyla ohrožena jejich profesní budoucnost;
- e) u výzkumných pracovníků, u nichž bylo domnělé pochybení vyvráceno, jsou přijata vhodná opatření k očištění jejich jména.